

Невербални аспекти на езика на омразата

Ненад Живановски

***Non-verbal aspects of the hate speech:** Speakers who do not know the language of the other, through non-verbal communication can exchange information and opinions also about their political opinions. They need just to have knowledge how correct to interpreted and decoded messages sent by such body language. This means that non-verbal communication has to be universal, comprehensive and to transfer identical meaning in different cultures and social groups.*

Key words: hate speech, non-verbal communication, gestures, body languages, neo-Nazi, homo politicus, political discourse.

ВЪВЕДЕНИЕ

Ако се съгласим с една субективна оценка на американския автор **Брус Уолкър** за човека като *homo politicus*, на когото той гледа като на една чудовищна трансформация на хомосапиенса във франкенщайнски хомополитикус[1], следващият логичен въпрос би бил дали човекът като политическо битие представлява нещо позитивно. И оценката на **Джордж Оруел**, дадена преди 60 години, че „*днес всичко е политика*“, поражда съмнения. Така, както той разбира времето, в което живее, за него не съществуват неща извън политиката. „*Всички въпроси са политически въпроси, а самата политика е сбор от лъжи, извинения, безсмислици, омраза и шизофрения*“ (Оруел). Колкото и да са точни тези тъмни оценки за политиката, и колкото и да сме съгласни, че в нея има неморални неща, които са неприятни за повечето обикновени хора, все пак е неизбежен фактът, че професията политик е една от най-атрактивните професии. За постигането на тази цел - да се усвои властта и да се остане на всяка цена на власт - претендентите често не подбират средствата. Ораторските способности, доброто поддържане на външния вид, стилът, с който се практикува говоренето, са само част от легитимните средства. За нелегитимните не бихме говорили. Достатъчно е само да си припомним, че политиката често бива сравнявана с най-стария занаят.

Невербалната комуникация е съставна и важна част на всеки политически дискурс и е проучавана през вековете от различни гледни точки. Значението на езика на тялото в убеждаващия дискурс, се подчертава още в античната реторика, а проучаването на жестовете произхожда още от **Стария Рим**. По време на **Римската империя Квинтилиан** в неговата **Оратория** проучва как жестовете могат да се използват в реторичния дискурс. **Цицерон** в „*За ораторът*“ посочва как жестовете, лицето, погледът и поведението са важна част от всяка говорна дейност. Особено внимателно са били проучвани жестовете заради тяхната пригодност да изразяват подкана, обещание, принуда, подтик, забрана, одобрение и при изразяване на емоции, показване на становища, означаване на предмети на мисълта на оратора.

Друго основно изследване в това отношение е на **Джон Булвер** от 1644 година, в което той анализира редица жестове и пише ръководство как да се използват жестовете, за да се увеличи яснотата на публичния говор. През 1832 година **Андреа де Йорно** публикува обширен набор от изрази, формулирани чрез жестикулиране, а **Чарлз Дарвин**, авторът на „*Произходът на видовете*“, издава първата сериозна научна студия „*Изразяване на емоции при човека и животните*“ през 1872 година.

Общ за всички изследвания е възгледът, че жестът представлява форма на невербална комуникация, при която чрез очевидни движения на тялото се изразяват определени значения, в някои случаи като замяна на говора, а в други - използвани едновременно с говора и паралелно с изказаните думи. Жестовете включват движение на ръцете, лицето или други части на тялото, с което се дава възможност на индивида да комуникира с много чувства и да влага значения от презрение и

неприятелство до одобрение и позитивизъм, да покаже агресия, внимание, отегчение, релаксирано състояние, удоволствие и възбуда.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Въпреки че изследването на жестовете няма дълга история, някои обширни категории жестове са идентифицирани от изследователите, а мнозина от тях се опитват да ги категоризират. **Майкъл Аргайт** предлага пет различни функции, които жестовете могат да изпълняват, а това са: илюстриране и други сигнали свързани с говора; конвенционални знаци и езици на знаковите; движения, които могат да изразяват емоции; движения които изразяват личността; и движения, които се употребяват при различни религиозни и други ритуали. **Пол Екман и Волас Фризен** също така смятат, че съществуват пет групи жестове, но категориите се различават: *емблеми* (движения, които заменят думите); *илюстратори* (движения, които съпровождат говора); *регулатори* (движения, които сигнализируют за промяна в ролите на говорителя или слушателя); *адаптори* (движения, като почесване на главата или триене на ръцете, или пък игра с някакъв предмет, които могат да отбележат емоционалното състояние на дадена личност); и *показатели на афект* (движения, които по-директно изразяват емоциите, като изразите на лицето).

Както и да са категоризирани, жестовете могат да изразяват цял диапазон от становища, емоции и други сигнали. **Майкъл Аргайт** посочва голям брой конвенционални жестове, които имат почти универсално значение (ръкопляскане – одобрение, прозяване – отегчение, потупване по гърба – окуражаване). **Джералд Ниренберг и Хенри Калеро** отбелязват, че жестовете се използват за изразяване на откровеност, отбрана, разубеждаване, фрустрация, доверие, нервност, приемане, очакване, съмнение. Общо погледнато, съществителните имена и глаголите могат по-лесно да се преведат в жестове, отколкото прилагателните имена и останалите части на речта. Жестовете вероятно се използват най-често при манифестирането на становища и емоции, което се отнася и за останалите аспекти на езика на тялото [2].

Въпреки че днес съществуват голям брой трудове за невербалната комуникация, за съжаление само малка част от тях успешно свързват описанието на вербалните и невербалните кодове с анализа на дискурса. В конкретния случай не ни интересува подробното навлизане в описанието и анализа на невербалната комуникация, в анализа на дискурса, а един аспект на тази връзка и зависимост - възможността в явния политически дискурс да се изрази език на омраза посредством невербалната комуникация.

Мнозина изследователи биха се съгласили, че артикулираният език на тялото, във функцията му за подкрепа на политическия дискурс, започва с *Големите дебати* - първа емисия на ТВ дебати между тогавашните президентски кандидати **Кенеди и Никсън през 1960 г.** [3].

Събеседници, които не знаят езика на своя комуникационен партньор, посредством невербална комуникация могат да разменят информации и мнения, между другото и за своите политически становища. Важно е само, и двамата да имат необходимите познания, за да тълкуват и декодират правилно сигналите, които се изпращат чрез езика на тялото. Това означава, че невербалната комуникация е задължително да бъде универсална, общо разбираема и да предава идентични сигнали в различни култури или социални слоеве [4]. Отнесено към областта на нашия интерес, това би означавало при ситуация, когато имаме един интернационален събор или парад на неонасти, например по улиците на Берлин, много от чуждестранните участници, въпреки че не говорят немски език, те с характерното косо издигане на дясната ръка във въздуха, ясно ще могат да изкажат своето политическо становище. Нещо повече, ако тяхното шествие минава покрай някоя синагога, или пък през еврейски, ромски, или емигрантски квартал, такъв

нацистки жест би представлявал ясно изразен език на омраза на етническа или расова основа чрез невербални средства. Например, ако на група вярващи християни им се покаже стиснат юмрук с изправени показалец и малък пръст, което символизира глава на дявол с рога, това би представлявало език на омраза на религиозна основа чрез невербални средства. Друг случай може да имаме при така наречените „*Любовни паради*“, на които хомосексуалистите явно манифестират своя сексуален избор. Такива манифестации в по-консервативните балкански среди винаги са последвани от контрапротести, на които протестиращите показват стиснат юмрук с изправен среден пръст, което символизира фалос и в дадения контекст е с обидна конотация за хомосексуалистите и представлява именно език на омраза на сексуална основа чрез невербални средства.

Също така, езикът на омразата може да се изрази и чрез индиректна поддръжка на групите, които експлицитно го манифестират чрез жестове. Ако приложим това към горния пример, не е задължително неонацистите да се поддържат с характерния нацистки поздрав, а с един крайно позитивен жест - стиснат юмрук с повдигнат палец, което универсално означава потвърждаване, поддръжка, ОК. В този контекст, поддръжката чрез жестове би имала негативно значение на невербално манифестиране на езика на омраза на етническа или друга основа [5].

Още един интересен феномен е *жестикулиращото ехо*. При една група хора, които разговарят, когато една личност си послужи с някакъв жест, и другите ще направят същото, малко по-късно. Жестикулиращото ехо може да бъде полезен начин за демонстриране на общото чувство за идентичност или съпричастие с групата. Така, при един религиозен обред, докато свещеникът чете молитвата, на точно определена част от текста той започва да се кръсти, което, като жестикулиращо ехо рефлектира върху присъстващите вярващи, и те започват да се кръстят. Или, един водач на група агресивни фенове, пръв започва с определен жест да обижда и предизвиква противниковата агитка (издигнат юмрук, като символ на физическа закана), което след това се прихваща и от останалите членове на групата. За да имаме жестикулиращо ехо, в групата трябва да съществува ясно дефиниран лидер, който ще инициира жестикулиращ акт, а този лидер трябва да е достатъчно авторитетен, за да бъде този акт прихванат и от останалите участници, като жестикулиращо ехо.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Ясно е, че жестът или неговото ехо трябва да се разбере в контекста, в който се манифестира. **Дезмонд Морис** със своя изследователски тим от **Оксфорд** през 1979 година изучава жестовете, като поставя акцент върху важноста на познаването на контекста, в който някой жест е употребен, преди да се прави опит за тълкуване на неговото значение. Затова, когато употребяваме какъвто и да било жест, трябва добре да преценим контекста, за да бъдем сигурни, че жестът му съответства. Един и същ емблематичен жест при различните културни контексти може да има различно значение, и то - от комплимент до обижда. Например жестът пръстен (свързани палец и показалец във форма на кръг – моя забележка) в различните култури се тълкува различно – в САЩ това е „*all correct*“, одобряване, което е прието и в по-голяма част от Европа. Във Франция значи „нула“ или „нищо“, в Япония може да означава „пари“, а в някои средиземноморски страни е обиден жест, който се употребява, за да се означа „хомосексуалност“ [6]. За да може правилно да се разбере този жест, трябва да се познава културата на средата, в която се употребява. Както вече видяхме, нацисткия поздрав в конкретен контекст, може да бъде вербална експресия на език на омраза. Но в друг случай, какъвто е отбелязан от таблиците преди няколко години, когато британският принц **Хари** се фотографира в нацистка униформа и поздравява с нацистки поздрав, това е

разтълкувано като комична, дори симпатична фотография, защото контекстът на събитието е частна забава и маскен бал, свойствен за младежките години. Затова всички жестове, трябва да се приемат в контекста, в който се случват, и който от своя страна е детерминиран или от дискурса, или от обществения контекст, който го предхожда.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Walker, Bruce, "Homo politicus", June 5, 2010, http://www.americanthinker.com/2010/06/homo_politicus.html
- [2] Уенрайт, Гордон Р., "Говорът на тялото, практичен приръчник", (Body Language, Gordon R. Wainwright), Силсон 2002, Скопие.
- [3] Moran, Andes, Pam, "Body language in Politics Campaign" 2008
- [4] Savić, Svenka, "Diskurs analiza", Filozofski fakultet, 1993, Novi Sad
- [5] Ekman, Paul. 1987 <http://www.paulekman.com/wp-content/uploads/2009/02/The-Role-Of-Context-In-Interpreting-Facial-Expression-Comme.pdf>
- [6] Пис, Алан, "Говор на тялото - как да четете мислите на другите посредством техните жестове" (Body language – How to read others' thoughts by their gestures, Allan Pease, 1981), Езиково студио Арт, 2009, Скопие.

За контакти:

Докторант Ненад Живановски, катедра "Европеистика",
Русенски университет "Ангел Кънчев", e-mail: zivnenad@yahoo.com

Докладът е рецензиран.